

DEMNIȚATEA UMANĂ – DIMENSIUNE IMPORTANTĂ A CREAȚIEI DRUȚIENE

Dumitru APETRI

*Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
al Ministerului Educației Culturii și Cercetării, Chișinău, Republica Moldova
apetri_a@yahoo.com*

Abstract. Human Dignity - An Important Dimension of Drutian Creation

In this study it is found that the notion of a human dignity is of ancient origin. We met it in the myth of the ancient Greeks “Prometheus”. From antiquity to present, the theme of human dignity has constantly grown the folklore and literary creation of many authors. Among them is the prose writer, dramatist, memoirist and essayist Ion Druta. The dignity crosses like a red thread through his entire artistic creation: from the first short stories written in the 1950s to his last large-scale writings. This notion of consciousness appears in I. Druta as a determining factor of the human being.

Keywords: *human dignity, notion of consciousness, leitmotif, determining factor, human being*

Demnitatea, noțiune a conștiinței, exprimă valoarea omului ca personalitate morală. E vorba de atitudinea individului față de sine și de prețuirea ce i-o acordă societatea care recunoaște valoarea individului și a personalității.

Subiectul demnității e de obârșie veche, el ține de perioada incipientă a creației artistice. Mitul grecilor antici, *Prometeu*, ne atrage atenția din adânc de vremei că omul a fost plăsmuit „nu cu fața aplecată spre glie, asemeni dobitoacelor, ci cu capul sus și fruntea nălțată spre stele, după chipul și asemănarea zeilor”. Din antichitate și pînă în prezent tema vredniciei și a reputației umane a alimentat în permanență folclorul și creația literară a numeroși autori. Printre aceștia se înscrie și prozatorul, dramaturgul și eseistul Ion Druță. Demnitatea trece ca un fir roșu prin întreaga lui creație: de la primele nuvelete din anii ,50 pînă la ultimele

scrieri prozastice și dramatice de proporții. Scriitorul consideră onoarea și dîrzenia expresia cea mai de seamă a frumuseții, factor determinant al ființei omenești. Prin vocea lui Tudor Mocanu, personaj din piesa *Doina*, ni se oferă o revelatoare confesiune de credință: „Din tot ce are omul mai frumos pe lume, eu aș pune pe locul întâi demnitatea. Asta-i totul. De mic copil, cum se ridică copăcel, omul caută cu coada ochiului în jur, ca nu cumva să-l calce cineva pe ce are mai sfânt. Demnitatea e ca și cum ai duce o farfurie de apă pe un vîrf de deget. Atâta ești om, cât e plină farfuria”. Ce-i drept, mărturisirea nu exprimă esența moral-etică a personajului, acțiunile din piesă ni-l prezintă altfel: ca pe un filistin.

Pentru popoarele sovietice secolul XX a fost unul cu serioase devi-eri morale. Pe la finele deceniului doi națiunile din URSS au început a-și îndrepta fața spre lumină, dar a urmat stalinismul, care a depersonalizat ființa umană. Un ziarist rus a spus-o fără înconjur: „Dacă s-a și ieftinit ceva pe timpul vieții lui Stalin, aceasta a fost viața omului”. După stalinism a survenit un scurt dezgheț, când Hrușciiov a purces să scoată în vileag crimele staliniste, însă acest, neînsemnat ca durată, răstimp a fost urmat de perioada brejnevistă care a corupt temeinic firea umană slabă de înger. Cunoscutul scriitor ucrainean V. Korotici constata într-un interviu că democratizarea noastră constituie, în esența ei, o luptă împotriva depersonalizării omului. În articolul său *Dispoziția socială* (cotidianul *Pravda* din 17.VIII.1988) se sublinia: „Poate cea mai grea consecință a deformărilor economice și morale ale socialismului este cauzată de constrângerea autorității muncii, înjosirea cinstei”.

Deosebit de grave au fost deformările și în republica noastră, întrucît dirijorul ei, comunistul Ivan Bodiul, a promovat cu ardoare politica brejnevistă. În primii ani ai restructurării gorbacioviste, Druță menționa cu amărăciune: „Ani și ani de zile, cinstea, demnitatea, înțelepciunea au fost călcate în picioare și murdărite în așa fel ca să nu mai poată fi curățite în vecii vecilor” (Ion Druță. *Ora curățirii: scrisoare tînarului cititor// Literatura și arta*, 1989, 5 ianuarie, p.1). Dintr-o intenție nobilă de a zădărnici procesul inuman de ruinare a moralității și a conștiinței naționale au izvorât, credem, acele scrieri de proză și dramaturgie druțiană, în care aflăm reflectată insistent tema demnității umane.

În primele culegeri de nuvele (*La noi în sat*, 1953 și *Povestea de dragoste*, 1954) tema discutată o aflăm în scrierile *Problema vieții și Rubanca*. Băiețașul Petrea din prima ni se destăinuie: „Într-o zi vechilul pântecos

al lui Țîbuleac m-a poreclit „țîncan”. Porecla asta cînească, ghionturile lui Zeblemschi mă frigeau (...), inima mi se strîngea de obidă (...), pe obraji au început să-mi curgă lacrimi”. Confesiunea pătrunsă de sinceritate juvenilă reprezintă vocea interioară a demnității, lacrimile – protestul copilului săvârșit pe potrivă situației sale și a vârstei.

Bănuindu-l pe colhoznicul Toader de intenția de a comite un furt, Rubanca din nuvela omonimă se resemnează când află că Toader o căuta în câmp să-i împărtășească o mare bucurie – nașterea unui fecior în familia sa. Profunda resemnare a eroinei e mărturia sensibilității sufletului și a prestanței ei morale.

Și mai bogată în semnificații și nuanțe apare tema demnității în nuvelistica din anii șaizeci. În scrierea *De demult și de departe* – o confesiune lirică din anii copilăriei – autorul peregrinează imaginar prin Chișinău, se oprește în fața monumentului lui Ștefan cel Mare și, pe lângă sentimentul de bucurie că l-a recunoscut pe slăvitul domnitor, este cuprins de o puternică jenă: „i-i rușine că nu ține minte anul când a urcat pe tronul Moldovei”. Ni se sugerează un gând prețios: necesitatea cunoașterii în detalii a istoriei neamului din care facem parte.

Bărbații de o admirabilă forță fizică, Andrei și Lisandru din nuvela *Piept la piept*, se află câteva ore într-o efervescentă confruntare fizică – tradiționala trântă moldovenească. Concomitent se produce și o întrecere la glume. Rivalitatea fizică și intelectuală de limită îi menține însă pe ambii pe unda de voie bună, ei despărțindu-se inteligent, frumos și demn.

O neobișnuită probă a vigoriei fizice se produce și în nuvela *Năvălirea hunilor*. Adolescentul Andrei intră în luptă cu un coleg de școală arțăgos, care se aseamănă cu un hun. Din încăierare Andrei iese cu haina ruptă, plin de vânătăi, dar biruitor. Și Druță își rezumă discursul printr-o constatare ce merită a fi reținută: „Hunii primiseră lovitura, asta era principalul. Pentru că a răsufla slobod, a te simți că ești și tu om – ceva mai vajnic poate nici că se află pe lume!”

Emoționanta nuvelă *Malul de piatră* e dominată de o atmosferă dramatică. Fiica unui îndârjit pietrar, pre nume Ichim Văcaru, părăsește fără vreun motiv serios institutul. Tatăl, un caracter marcat de duritatea îndeletnicirii sale, trece printr-o avalanșă de încercări psihologice grele, dar își stăpânește firea și nu pronunță nici o vorbă obijduitoare la adresa fiicei. La comportarea ei nechibzuită, Ichim face doar o aluzie plină de sens, pe care fiica o înțelege imediat și, conștientizând-o, se hotărăște pe

loc să se întoarcă la învățătură. În nuvelă se aduce vorba că niște pomi tineri ar avea nevoie de sprijin ca să nu-i doboare vreun vînt năprasnic. La propunere Ichim vine cu următoarele meditații:

– Ce credeți voi, livezile n-au nevoie măcar de-o furtună pe an?

– Ce le trebuie lor vijelie? a întrebat Marina.

Ichim a zâmbit și, spre mirarea tuturor, a rostit cu glas pașnic și blând:

– Livada are nevoie de multe... Și de furtuni. Să vie așa, pe neașteptate, o sălbăticie de vînt, ca s-o încerce. Să prindă fiecă copac de plete și să-l tragă, să-l scoată din pămînt. Care-i tare și se ține, mă rog, să crească sănătos, iar care-i slăbuț și nu prea poate – să lase locul altuia... Așa se face livada. Meditațiile chibzuitului tată ne sugerează ideea să nu jignim amorul propriu al omului, eul său, vulnerabil mai ales în anii de tinerețe, în sens mai larg – să nu-i atentăm sentimentul vredniciei personale.

La o treaptă superioară de interpretare ideatică și plăsmuire artistică ridică prozatorul tema demnității în nuvelele din anii optzeci: *Cuvântul, Toiaagul păstoriei și Samariteanca*.

Ionel Ișteșul din nuvela *Cuvântul* posedă darul divin de a modela într-un mod irepetabil vorba, ornamentând-o cu umor și ironie. Această calitate rară îi aduce simpatia consătenilor de rînd, dar concomitent și disprețul sus-pușilor. Ultimii, ca pedeapsă, au căutat să-l izoleze de lume, iar în atare situație dificilă Ionel s-a împrietenit cu paharul. Neînfrîntă însă i-a rămas până la apusul vieții dragostea pentru slova măiestrită și semeață, care înnobila esența firii sale.

Nuvela *Toiaagul păstoriei*, „zguduitoare prin vigurosul ei tragism” (Gr. Vieru), reproduce în tablouri vii și profund sugestive viața unui păstor. Satul încearcă pe toate căile să-l distrugă ca personalitate (în timpul recensămîntului îi scriu oi, dar nu-i dau pămînt și pășune, îl declară dușman de clasă, îl deportează, îl aduc înapoi, îi dau lot de casă, totodată însă pătrund pe furiș în lăcașul său și-i înregistrează la magnetofon „tînguilele fluierului”, îl învinuiesc că a adus aur de la minele unde a lucrat), dar, spune autorul, prin „nemărginita lui dragoste pentru păstorie și cântec, el reușea să domine satul”.

În aceste împrejurări complicate se produce o întâmplare neverosimilă: „Cînd au văzut că nu-l pot îneca în zoi, zice prozatorul, au început a se mândri cu dînsul...” E vorba aici despre valoarea de neprețuit a demnității și a semeției umane, pentru menținerea cărora anonimul păstor a

jertfit totul. Numai păstrându-și integritatea firii, el a rămas să dăinuie în memoria semenilor ca o înălțătoare pildă de comportare vrednică în societate. Un mare adevăr a rostit Gr. Vieru, cu privire la această „tulburătoare baladă modernă”: „dreptatea va fi oricând de partea celui ce iubește mai mult”.

În nuvela *Samariteanca*, protagonistă, Maica, își consacră toate forțele sprijinirii ființelor omenești rătăcite (jertfe ale alcoolismului) și obidite (copii cu deficiențe mintale). Certitudinea și consecvența, cu care se dăruie semenilor provin din mai multe surse: compasiunea feminină și maternă, cu care a fost înzestrată din naștere, facultatea umanistă și moralitatea creștină, principala însă este, bineînțeles, conștiința demnității de om.

Tema demnității e în centrul atenției și în povestirile de proporții: *Frunze de dor*, *Ultima lună de toamnă* și *Clopotnița*. Gheorghe Doinaru din *Frunze de dor* este țăranul tipic moldovean care rămâne credincios țarinei, obiceiurilor și datinilor populare, visului său intim de a înfrumuseța o palmă de pământ printr-o muncă cinstită, cum o făceau părinții și strămoșii lui.

Tatăl din *Ultima lună de toamnă* recapătă liniștea sufletească numai după vizitarea feciorilor la domiciliu – o vizită-examinare a vredniciei ramurilor din arborele său genealogic. Nu toți urmașii s-au dovedit a fi exemplari în plan moral-etic (un sentiment amărui i-a rămas tatălui în suflet după vizitarea lui Nicolai, cel mai înstărit dintre fii, dar, în linii mari, bătrânul a avut tot temeiul să se simtă mulțumit în amurgul vieții sale pământești, căci, lăsa pe pământ, cu o singură excepție, urmași vrednici și demni purtători ai numelui de om.

Asupra temei în discuție varsă o rază de lumină și episodul din primele pagini ale povestirii *Ultima lună de toamnă*. Prin câmp, se ia după bătrânul pornit pe ospețe, un câine. La un moment, tatăl se hotărăște să-i arunce niște ostințe. Când vede însă că javra îl grăbește, dând lingușitor din coadă, călătorul se răzgândește. „Mâna pornită spre coș, ne mărturisește povestitorul, face pușin spre dreapta, coboară jos după o pietricică, la care mișcare câinele o ia razna prin arătură, iar tata, îndreptându-se din șale, își vede de drum”. Semnificația episodului ne este divulgată pe loc: „Lipsa de demnitate e un păcat pe care bătrânul nu-l iartă nimănui”.

Horia Holban din *Clopotnița* își jertfește cariera de savant în oraș, își pune în pericol sănătatea și sub semnul întrebării viața familială, dar nu cedează în fața unor filistini și farisei ca Bălțatul și Balta. În școala unde a ajuns să muncească, el luptă pentru trezirea conștiinței cetățenești

și restabilirea memoriei istorice – lucruri fără de care discipolii săi nu vor putea susține examenul de omenie în fața istoriei, a contemporaneității și a viitorului. O insistentă voce interioară, vocea onestității l-a determinat pe protagonist să-și aleagă o cale anevoioasă și nobilă – cultivarea în sufletul tinerii generații a „luminii cerești” ce poartă numele sublim „darul conștiinței”.

La 60 de ani ai scriitorului, în presa republicană s-a menționat că „lumea operei lui Druță este populată, ca însăși Moldova, de specimene fel de fel, dar și de stâlpi de bunătate și omenie” (Turea L. *Dogoarea tăcerii // Moldova*, 1988, Nr. 9, p. 12). Aceștia din urmă ar fi, dacă e să ne referim la pânzele de largă respirație epică, Onache Cărăbuș din romanul *Povara bunătății noastre și Ecaterina „mică” din Biserica albă – ambii oameni de rând, truditoresi din satele Moldovei*. Prozatorul Vasile Vasilache consemna că o conștiință cetățenească îl ține permanent pe Druță de partea celui mic, de partea celui care duce greul istoriei.

Casa lui Onache Cărăbuș, s-a subliniat în critică, apare în roman ca o personificare a unui destin: „A avut ani buni, dar și săracă a fost, – și s-a răs, și s-a plâns sub acoperișul acelei case, – au fost ani când i-au pășit pragul lume de peste lume, – au fost ani când și singurică, și străinică a rămas, dar orișicum, cinstită, curată și plină de demnitate casa ceea a fost totdeauna”. De fapt, căsuța ceea era, într-un anumit fel, „sovestea Ciuturii, legământul Ciuturii. Pe lângă această casă nu se putea trece cu fapte rele, cu pofte urâte” (Corbu H. *Osânda și răsplată cuvântului // Moldova Socialistă*, 1988, 15 noiembrie).

Firea de agricultor adevărat, secularele norme morale sănătoase, ce sălășluiau în ființa lui Onache Cărăbuș, Druță le confruntă cu calitățile spirituale ale ginerelui său Mircea Moraru. În reprezentantul generației prozatorul a întrezărit morbul filistinismului capabil să pericliteze sentimentul demnității. Reacția respectivă a consătenilor n-a întârziat: o aflăm în episodul ce reproduce atitudinea față de cumătria lui Mircea, atitudine, la care a aderat, nu fără regret (se prea poate), dar fără șovăire și Onache.

Cităm: „La început părea că toate merg de minune. Ciutura se avea de bine și cu Mircea, și cu Nuța. În amurg însă, cum au intrat muzicanții în sat și în ograda lui Mircea a răsunat sârba ceea pipărată, Ciuturii, într-o singură clipă, i-a și sărit țandăra. Care muzică, care cumătrie?! Satul nici nu știa și nici nu vroia să știe. Oamenii s-au închis prin case, s-au

grăbit la culcare. Când badea Onache a pornit spre fiică, era încă devreme, dar prin sat au început a se stinge luminile...

Ciutura n-a vrut să vadă nici perechile, ce se duceau pe uliți la cumătrie, nici pe cele două mașini, ce au tras la Mircea în ogradă. Satul n-a vrut să audă nici cântecele lăutarilor, nici pe cele ale cumătrilor, și Onache îi dădea oarecum dreptate satului”.

La o casă curată, neprihănită sub toate aspectele vizează țărancă Ecaterina și tatăl ei din romanul *Biserica albă*. Reproducem un fragment ce reprezintă o radiografie a sufletului acestor doi oameni simpli din popor: „Țărancă din câmpie, ea, ca și toată lumea de unde a răsărit, nu vedea cu ochi buni o casă care să nu fie albă. În case de lut, tencuite și date cu var, și-au trăit traiul buneii, străbuneii, acum iată viețuiesc și ei cu părintele într-o asemenea căsuță. Cu cât casa e mai albă, cu atât e mai cinstită, mai vrednică – așa a fost de când lumea, așa e și amu. La case albe se gândea tatăl ei, scobind piatra și arzând var, casele albe au fost visul Ecaterinei, și pentru ce oare, la mijlocul unui sat cu case albe s-ar ridica o biserică cenușie”.

În timpuri de restriște (invazii străine, foamete, ciumă), Ecaterina mică salvează de la moarte o droaie de copii, scapă de la ruinare biserică albă – centrul culturii medievale, loc de echilibrare sufletească. Un sentiment de mândrie sublimă încearcă eroina pentru copiii îngrijiți. Curată la suflet ca lacrima, Ecaterinei mici, înconjurată de o ceată de copii, i se părea că o sprijină întreaga oaste a lui Ștefan cel Mare.

Respectabil, onest și cu un instinct aparte al valorii proprii se manifestă și personajele principale din dramaturgia lui Druță: Vasiluța din *Casa mare*, Călin Ababii din *Frumos și sfânt*, Pavel Rusu și Ruța din *Păsările tinereții noastre*, Horia și Haret Vasilieviți din drama *Horia*, pietrarul Ghiță din tragicomedia *Cervus divinus*.

Sentimentul bunului simț și conștiința necesității respectării ordinii firești a lucrurilor au pus până în cele din urmă stăpânire și pe Vasiluța – protagonistă piesei *Casa mare*. În numele păstrării prestigiului neamului și a onestității căminului ei, eroina renunță la a doua căsătorie, făcând o mărturisire sinceră, profundă, demnă de respect: „Păvălache! Eu n-am să pot fi și mamă, și bunică în aceeași vreme... Este o rânduială a pământului și dacă încalc eu și rânduiala asta, ce-mi mai rămâne?” Oferindu-i celui care-i făcea curte libertate deplină în aranjarea vieții intime, ea exprimă mai multe doleanțe, printre care figurează și virtutea vredniciei:

„Păvălache, să te caute norocul, așa cum îl cauți! Și vrednic să fi! Și vesel să-mi fi”.

La întrebarea dacă a fost fericit în viața sa, Pavel Rusu, personajul central din drama *Păsările tinereții noastre*, a răspuns cu o anumită împăcare sufletească și cu o evidentă demnitate umană: „O, da, eu deseori am simțit acea tulburare dulce a sufletului, pe care oamenii o numesc fericire (...). Împreună cu consătenii mei am scos satul dintr-o mare sărăcie, am întors pământurilor mana care le-a fost hărăzită, am dărâmat casele vechi și am ridicat altele noi mult mai bune și mai frumoase. Am ușurat însuși felul prin care plugarul își câștigă, de mii de ani, bucata lui de pâine și, poate de aceea, deseori mă trezea în zori din somn acel fior dulce al sufletului, căruia îi mai zicem fericire...”.

Principiile demnității umane și ale rostului major al vieții determină și comportamentul personajelor principale din piesa *Horia*. Asistând la un simpozion pseudoștiințific despre originea limbii moldovenești, desfășurat la Academia de Științe a RSSM, sufletul lui Haret Vasilevici, colaborator științific la Institutul de istorie, limbă și literatură al sus-numitei instituții, se pomenește inundat „de-o ceață rece, grea, lipicioasă”. În consecință, el renunță la apartamentul ce i se oferise în oraș și se transferă cu traiul pentru totdeauna în satul Căpriană, iar cu serviciul – în școala de acolo. La întrebarea fostei sale discipole Janet, dacă are parte și de bucurii în această localitate rurală, tînărul pedagog constată cu mândrie că felul cum a procedat i-a permis să-și mențină nealterat codul moral: „Bucuriile ca bucuriile, dar, totuși, mi-am păstrat, cred, harul vieții în toată plinătatea”. Viața lui Călin Ababii din drama *Frumos și sfânt* reprezintă, în esența sa, o luptă permanentă pentru prestigiul de individ de o înaltă destoinicie și noblețe. Indiferent de împrejurări și consecințe, acest om simplu de la țară se simte permanent dator să ia apărarea celor nedreptățiți – om sau pasăre, animal sau arbore.

Determinat de același sentiment al demnității este și curajul cetățenesc al pietrarului Ghiță din comedia *Cervus divinus*, când le-a declarat celor care împlau cu fofărlăica următoarele: „Apoi, dacă mi-o venit și mie rândul, eu, stimați tovarăși, iată ce-am să vă spun... Hai să nu mai tragem mâța de coadă... Care *cervus divinus*, când toată lumea știe că pe pereți – e-o biată mârțogă, o sărmană gloabă ostenită”. O atare gloabă era, de fapt, țara sovietică. Capacitatea de a fi vrednici, nobili nu le parvine personajelor drujbene ca un dar ceresc, ea se impune ca o piatră de încercare pentru ele. Trecând prin diverse ispite, greutăți, doar unele dintre ele

ajung la apusul vieții cu destoinicia și noblețea neștirbite. Anume aceste personaje, care nu compromit numele de om și de cetățean, sunt cele mai îndrăgite de cititori.

Referindu-se la mesajul piesei *Frumos și sfânt*, cercetătoarea rusă G. Kojuhova nota: „Ca să trăiești cu demnitate față de memoria celor peste douăzeci de milioane de oameni răpuși de război, uneori e de ajuns să săvârșești gestul cel mai simplu: să străbați pe jos distanța până în centrul raional, când nu ai nevoie de nimic și, în general, lucrul acesta îl faci, pentru că ai grijă de alții; să părăsești examenele, măcar că de ele depinde viitorul tău, și să pleci din capitală în satul de baștină, când prietenul se află la nevoie, dacă undeva se lăfăiește temporar nedreptatea” (Kojuhova G. *Sentimentul demnității*// Ion Druță. Scrieri în 4 volume, Chișinău, 1987, vol. 4, p. 389).

Ajuns la vârsta amintirilor, în 2018, Druță publică volumul de proză memorialistică „Căsuța de la răscruce”, în care, privindu-și retrospectiv începuturile carierei literare, ne mărturisește cu mândrie: „După cum am spus, aveam și eu câteva nuvele care cam de mulțisor zăceau acolo (în sertarele revistei „Nistru” – n.n.), dar nu mi-am permis niciodată să mă lingușesc pe lângă cineva de dragul lucrărilor mele, convins fiind că operele de artă, ca și autorii, își au demnitatea lor” (p. 122).

Preferința pentru dimensiunea tematică discutată e determinată, fără îndoială, de conștiința scriitorului nostru că „nimic nu poate însufla un popor mai mult decât recunoașterea jertfelor sale și confirmarea demnității lui”.

Într-o memorabilă consemnare publicistică, apărută cu ocazia aniversării 60 ani de la nașterea lui Ion Druță, prozatorul Spiridon Vangheli sublinia: „În creația lui Ion Druță poporul s-a ridicat în toată statura sa să-și apere demnitatea călcată în picioare”. Într-adevăr: demnitatea se impune ca o temă permanentă și magistrală a creației druțiene. Cu același prilej, prozatorul Vladimir Beșleagă chema să actualizăm în suflet opera lui Ion Druță, căci ea reprezintă, în esența ei, un factor operant în spiritualitatea noastră.

P.S.: Într-adevăr, scrisul druțian optează insistent pentru sentimentul demnității umane. Păcat numai că scriitorul nu a susținut la modul cuvenit mișcarea de renaștere națională care a marcat în republică, la începuturi, un avânt demn de admirație, dar care s-a potolit treptat și mocnește acum fără a da semne evidente de revigorare.